

PRACE POGLĄDOWE

Ewa Wągrowska-Koski

Marcin Rybacki

WSKAZÓWKI DO PRZEPROWADZANIA BADAŃ PROFILAKTYCZNYCH KIEROWCÓW

GUIDELINES ON PROPHYLACTIC MEDICAL EXAMINATIONS OF DRIVERS

Przychodnia Chorób Zawodowych

Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera, Łódź

STRESZCZENIE

Obowiązek przeprowadzania badań profilaktycznych pracowników został nałożony przepisami ustawy Kodeks pracy, a zasady realizacji tego obowiązku uregulował przepis wykonawczy do Kodeksu pracy. W odniesieniu do pewnych grup pracowniczych zostały wprowadzone przepisy o charakterze szczególnym — dotyczy to między innymi kierowców. Zakres i częstotliwość badania profilaktycznego ustala lekarz sprawujący profilaktyczną opiekę zdrowotną w oparciu o „Wskazówki metodyczne w sprawie przeprowadzania badań profilaktycznych pracowników”. Wytyczne odnośnie do zakresu badań lekarskich i pomocniczych nie są ułożone według zawodów czy stanowisk pracy, a według rodzajów narażenia. Kierowanie pojazdem jest czynnością, wymagającą od wykonującej osoby pełnej sprawności psychoruchowej. W pracy przedstawiono zasady przeprowadzania badań profilaktycznych kierowców wykonujących transport drogowy, kierowców niepodlegających ustawie o transporcie drogowym, a także innych osób wykorzystujących uprawnienia do kierowania pojazdami do celów zawodowych. Med. Pr. 2008;59(1):39–47

Słowa kluczowe: kierowcy, badania profilaktyczne, kwalifikacje lekarzy

ABSTRACT

The performance of workers' prophylactic medical examinations is regulated by the Labor Code and relevant executive regulations. There are also other regulations that concern particular groups of workers, e.g., drivers. The range and frequency of medical examinations are determined by the physician responsible for their performance on the basis of the "Guidelines on prophylactic medical examinations of workers". The Guidelines do not focus on particular jobs, but on occupational exposure to physical, chemical, biological, and psychosocial hazards. Driving is a kind of job that requires total psychomotor efficiency. This article presents standards of prophylactic medical examinations of drivers who are engaged in the commercial "road transport", i.e., drivers who do not come under the provisions of the "Road Transportation Act", as well as of other persons who use their driving rights for occupational purposes. Med Pr 2008;59(1):39–47

Key words: drivers, prophylactic medical examinations, qualifications of the physician

Adres autora: św. Teresy 8, 91-348 Łódź, e-mail: ewko@imp.lodz.pl, mrybacki@imp.lodz.pl

Nadesłano: 21 grudnia 2007

Zatwierdzono: 28 stycznia 2008

WPROWADZENIE

Obowiązek przeprowadzania badań profilaktycznych pracowników został nałożony przepisami ustawy Kodeks pracy, a zasady realizacji tego obowiązku uregulował przepis wykonawczy do kodeksu pracy — Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych dla celów przewidzianych w kodeksie

pracy (1,2). Jest to przepis podstawowy, ale nie wyczerpujący wszystkich uregulowań prawnych dotyczących badań profilaktycznych. W odniesieniu do pewnych grup pracowniczych zostały wprowadzone przepisy o charakterze szczególnym — dotyczy to między innymi kierowców.

Zgodnie z artykułem 87.1. Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. — Prawo o ruchu drogowym, kierującym może być osoba, która osiągnęła wymagany wiek i jest sprawna pod względem fizycznym i psychicznym (3). Kryteria zdrowotne dotyczące osób prowadzących pojazdy silnikowe bądź tramwajowe powinny być ustalone na takim poziomie, aby z ruchu drogowego z dużym

* Praca przygotowana w ramach tematu finansowanego ze środków Ministerstwa Zdrowia MZ/65/MP/2007/312/37 pt. „Zagrożenia zdrowia kierowców pojazdów silnikowych związane ze szkodliwymi i uciążliwymi warunkami środowiska pracy”. Kierownik tematu: dr med. Ewa Wągrowska-Koski.

prawdopodobieństwem można było wyeliminować osoby, których stan zdrowia stwarza zagrożenie wypadkowe dla nich samych i dla otoczenia. W przypadku kierowców pojęcie to determinuje taki stan zdrowia, który zapewnia sprawne i bezpieczne prowadzenie pojazdów oraz właściwą percepcję niektórych zmysłów. Uzasadnione jest przyjęcie zróżnicowanych wymagań zdrowotnych wobec osób kierujących pojazdami w celach zarobkowych z uwzględnieniem czasu spędzanego za kierownicą i różnorodnych czynników szkodliwych i uciążliwych związanych z kierowaniem pojazdem oraz wykorzystujących uprawnienia dla potrzeb własnych (np. dojazdy do pracy, wyjazdy w celach rekreacyjnych). Istotna różnica między tymi dwiema grupami polega na tym, że kierowcy niezawodowi nie są obligowani do prowadzenia pojazdów wtedy, kiedy czują się źle lub przy niekorzystnych warunkach pogodowych, natomiast osoby zatrudnione w charakterze kierowcy muszą wykonywać zadania określone przez pracodawcę, bez względu na wymienione okoliczności. Stąd tym drugim w postępowaniu orzeczniczym stawia się większe wymagania zdrowotne. Należy zatem przyjąć, że kierowanie pojazdem jest czynnością wymagającą od wykonującej osoby pełnej sprawności psychoruchowej (4). Oprócz osób zatrudnionych na stanowiskach kierowców i osób wykonujących na własny rachunek działalność gospodarczą w zakresie transportu drogowego, coraz więcej osób wykorzystuje samochód do celów zawodowych i spędza wiele godzin za kierownicą pojazdu. Są to np. przedstawiciele handlowi, osoby zajmujące się handlem obwoźnym czy kierownicy sprzedaży. Prowadzenie samochodu jest jednym z czynników związanych ze stanowiskiem pracy tych osób, a auto stanowi narzędzie ich pracy.

Obowiązek poddawania się badaniom lekarskim przez kierowców wykonujących przewóz drogowy wynika z ustawy o transporcie drogowym, natomiast obowiązek poddawania się badaniom profilaktycznym (wstępnym, okresowym i kontrolnym) przez pracowników zatrudnionych na stanowisku kierowcy niepodlegającym przepisom ww. ustawy bądź wykonujących pracę na innych stanowiskach, lecz kierujących w ramach obowiązków zawodowych samochodem służbowym, reguluje ustawa Kodeks pracy (5,1). Wyżej wymienione przepisy prawa nie określają jednak szczegółowo zakresu badań, jakie powinien zlecić lekarz przeprowadzający badanie w celu stwierdzenia braku lub istnienia przeciwwskazań zdrowotnych do wykonywania pracy na konkretnym stanowisku. Taka sytuacja jest przyczyną różnej interpretacji przepisów i konfliktów między

lekarzami a pracodawcami, którzy ponoszą koszty badań profilaktycznych pracowników.

Celem pracy jest przedstawienie jednolitych zasad przeprowadzania badań profilaktycznych różnych grup kierowców.

I. Badania profilaktyczne kierowców transportu drogowego

Badania profilaktyczne kierowców wykonujących przewóz drogowy regulują przepisy Ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (5).

Zgodnie z artykułem 3., przepisów ustawy nie stosuje się do przewozu drogowego wykonywanego pojazdami samochodowymi lub zespołami pojazdów:

- a) przeznaczonymi konstrukcyjnie do przewozu nie więcej niż 9 osób, łącznie z kierowcą — w niezarobkowym przewozie drogowym osób,
- b) o dopuszczalnej masie całkowitej nieprzekraczającej 3,5 t w transporcie drogowym rzeczy oraz niezarobkowym przewozie drogowym rzeczy,
- c) zespołów ratownictwa medycznego oraz w ramach usług transportu sanitarnego.

Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1. Transport drogowy — podejmowanie i wykonywanie działalności gospodarczej w zakresie przewozu osób lub rzeczy pojazdami samochodowymi, za które uważa się również zespoły pojazdów składające się z pojazdu samochodowego i przyczepy lub naczepy.
2. Niezarobkowy przewóz drogowy — przewóz na potrzeby własne — każdy przejazd pojazdu po drogach publicznych z pasażerami lub bez, załadowanego lub bez ładunku, przeznaczonego do nieodpłatnego krajowego i międzynarodowego przewozu drogowego osób lub rzeczy, wykonywany przez przedsiębiorcę pomocniczo w stosunku do jego podstawowej działalności gospodarczej, spełniający łącznie następujące warunki:
 - a) pojazdy samochodowe używane do przewozu są prowadzone przez przedsiębiorcę lub jego pracowników,
 - b) przedsiębiorca legitymuje się tytułem prawnym do dysponowania pojazdami samochodowymi,
 - c) w przypadku przejazdu pojazdu załadowanego rzeczy przewożone są własnością przedsiębiorcy lub zostały przez niego sprzedane, kupione, wynajęte, wydzierżawione, wyprodukowane, wydobyte, przetworzone lub naprawione albo celem przejazdu jest przewóz osób lub rzeczy z przedsiębiorstwa lub do przedsiębiorstwa na jego wła-

sne potrzeby, a także przewóz pracowników i ich rodzin,

- d) nie jest przewozem w ramach prowadzonej działalności gospodarczej w zakresie usług turystycznych.

Zasady obowiązujące przy niezarobkowym przewozie drogowym stosuje się również do przewozów drogowych wykonywanych w ramach powszechnych usług pocztowych, w ramach usuwania awarii lub wypadków pojazdem pomocy drogowej oraz usług polegających na przewozie odpadów komunalnych. Zasady te mają zastosowanie również do podmiotów niebędących przedsiębiorcami.

Przewozy na potrzeby własne mogą być wykonywane przez samego przedsiębiorcę, a nie tylko przez jego pracownika.

Reasumując, omawiana ustawa dotyczy przedsiębiorców wykonujących zarobkowy przewóz osób (niezależnie od ich liczby) oraz ładunków pojazdem lub zespołem pojazdów, których dopuszczalna masa całkowita przekracza 3,5 t. Regulacje dotyczą również tych przedsiębiorców, którzy nie prowadzą działalności zarobkowej w postaci transportu, lecz pojazdami (o dmc > 3,5 t lub liczbie osób > 9) wykonują tzw. przewozy na potrzeby własne przedsiębiorstwa, np. przewóz własnych ładunków własnymi pojazdami do odbiorców, przewóz pracowników własnymi pojazdami do miejsca pracy oraz wykonujący działalność gospodarczą w zakresie pośrednictwa przy przewozie rzeczy (5).

Kierowcy objęci przepisami ustawy o transporcie drogowym podlegają badaniu lekarskiemu i badaniu psychologicznemu.

Zgodnie z artykułem 39. j.1. omawianej ustawy, celem badań jest stwierdzenie istnienia lub braku przeciwwskazań zdrowotnych do wykonywania pracy na stanowisku kierowcy, zatem lekarz wykonujący badanie, planując jego zakres, powinien również uwzględnić zalecenia zawarte we „Wskazówkach metodycznych w sprawie przeprowadzania badań profilaktycznych pracowników” będących załącznikiem do Rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych dla celów przewidzianych w kodeksie pracy. Ponadto zakres badań obejmuje ustalenie istnienia lub braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdami, zgodnie z ustawą Prawo o ruchu drogowym. Badanie powinno zatem, oprócz badania ogólnego

stanu zdrowia, obejmować również konsultacje specjalistyczne i badania pomocnicze z uwzględnieniem, że praca kierowcy jest pracą wymagającą pełnej sprawności psychoruchowej (2,3).

Ocena narządu wzroku, słuchu i równowagi powinna zostać przeprowadzona i udokumentowana zgodnie z zasadami podanymi w załącznikach do Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawie badań lekarskich kierowców i osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami (6).

W badaniu należy również uwzględnić wpływ nw. potencjalnych czynników szkodliwych i uciążliwych dla zdrowia występujących na stanowisku pracy kierowcy (4):

- wymuszona pozycja ciała,
- stres,
- hałas,
- wibracje,
- czynniki chemiczne (spaliny silników Diesla, tlenek węgla),
- zmienne warunki mikroklimatyczne,
- praca zmianowa (często w porze nocnej),
- wysiłek fizyczny.

Biorąc pod uwagę powyższe, zakres badań kierowców wykonujących przewozy w ramach transportu drogowego powinien obejmować:

1. Badanie wstępne:

- badania lekarskie — ogólnolekarskie, okulistyczne, neurologiczne, wskazane badanie laryngologiczne;
- badania pomocnicze — badanie audiometryczne tonalne, badanie oceniające widzenie zmierzchowe i zjawisko olśnienia, testy sprawności psychoruchowej (może być odpis wyniku badania psychologicznego, które jest badaniem obowiązkowym, niezależnie od badania lekarskiego), w zależności od wskazań: EKG, poziom glukozy, inne badania laboratoryjne.

2. Badanie okresowe:

- badania lekarskie — ogólnolekarskie, okulistyczne, w zależności od wskazań: neurologiczne, laryngologiczne,
- badania pomocnicze — badanie audiometryczne tonalne, badanie oceniające widzenie zmierzchowe i zjawisko olśnienia, testy sprawności psychoruchowej (może być odpis wyniku badania psychologicznego, które jest badaniem obowiązkowym, niezależnie od badania lekarskiego), w zależności od wskazań EKG, poziom glukozy, inne badania laboratoryjne.

Użyte sformułowania okulistyczne, neurologiczne, laryngologiczne oznaczają przeprowadzanie badań przez lekarzy posiadających odpowiednią specjalizację.

Minimalne kryteria zdrowotne, jakie musi spełniać osoba zatrudniona na stanowisku kierowcy wykonującego przewozy w ramach transportu drogowego (oprócz innych wynikających z charakteru pracy), są tożsame ze standardami określonymi w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawie badań lekarskich kierowców i osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami (6).

Tryb przeprowadzania wstępnych i okresowych badań lekarskich oraz sposób ich dokumentowania reguluje Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w kodeksie pracy (2). Ponieważ badania kierowców wykonujących przewozy w ramach transportu drogowego są uznane za badania wstępne i okresowe, należy przyjąć, że ich dokumentowanie powinno odbywać się na zasadach wskazanych w rozporządzeniu wykonawczym do kodeksu pracy. Przy wyznaczaniu daty następnego badania należy uwzględnić uregulowania ustawy o transporcie drogowym (a nie „Wskazówek do badań profilaktycznych”), z której wynika, że badania kierowców w celu stwierdzenia istnienia lub braku przeciwwskazań zdrowotnych do wykonywania pracy na stanowisku kierowcy są przeprowadzane:

- do czasu ukończenia przez kierowcę 60 lat — co 5 lat,
- po ukończeniu przez kierowcę 60. roku życia — co 30 miesięcy.

W uzasadnionych, wynikających ze stanu zdrowia kierowcy, przypadkach dopuszcza się (zgodnie z § 2 ust. 2. Rozporządzenia MZiOS z dnia 30 maja 1996 r.) wyznaczenie krótszego terminu następnego badania, jeżeli lekarz stwierdzi, że jest to niezbędne do prawidłowej oceny stanu zdrowia osoby przyjmowanej do pracy lub pracownika — fakt ten wraz z uzasadnieniem należy odnotować w dokumentacji lekarskiej (2,5).

Należy podkreślić, że profilaktyczne badania lekarskie tej grupy kierowców wykonują lekarze spełniający dodatkowe wymagania kwalifikacyjne do przeprowadzania badań profilaktycznych pracowników (z wyłączeniem lekarzy mających specjalizację z medycyny rodzinnej lub ogólnej) i posiadający dodatkowo uprawnienia do przeprowadzania badań lekarskich

kandydatów na kierowców i kierowców określone w odrębnych przepisach (2).

Ustawa o transporcie drogowym nie określa wzoru orzeczeń lekarskich, do których przechowywania zobowiązany jest przewoźnik drogowy. Dlatego też należy uznać, że omawiane orzeczenie powinno być wydawane w formie zaświadczeń, których wzory określają załączniki nr 2 i 3 do Rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w kodeksie pracy. Zaświadczenie lekarz przekazuje pracownikowi i pracodawcy. Zaświadczenie lekarskie wydane do celów określonych w ustawie o transporcie drogowym powinno być opatrzone dwiema pieczęciami (tego samego lekarza), potwierdzającymi posiadanie przez niego obu rodzajów (określonych wyżej) dodatkowych kwalifikacji.

Stosowanie w tym przypadku wzoru orzeczenia lekarskiego określonego w załączniku do Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawie badań lekarskich kierowców i osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami nie znajduje uzasadnienia, ponieważ celem badań, o których mowa w wymienionym rozporządzeniu, jest stwierdzenie braku lub istnienia przeciwwskazań do kierowania pojazdami, a nie pracy na stanowisku kierowcy. Tego rodzaju orzeczenie każdy z kierowców musiał uzyskać wcześniej, w trakcie badań lekarskich wykonywanych w celu uzyskania dokumentu uprawniającego do kierowania pojazdem (prawo jazdy) (6).

Zaświadczenie lekarskie o braku przeciwwskazań zdrowotnych do pracy na stanowisku kierowcy uzyskane przez przewoźnika drogowego zatrudniającego kierowcę, przedsiębiorcę osobiście wykonującego transport drogowy, przedsiębiorcę osobiście wykonującego przewozy na potrzeby własne lub kierowcę przez niego zatrudnionego należy więc uznać za równorzędne z orzeczeniem lekarskim o braku przeciwwskazań zdrowotnych do pracy na stanowisku kierowcy, o którym mowa w ustawie o transporcie drogowym i w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 22 grudnia 2003 r. w sprawie postępowania z dokumentacją związaną z pracą kierowcy (7).

Wątpliwości odnośnie do nazewnictwa dokumentu potwierdzającego poddanie się badaniu — ‘zaświadczenie’, a nie ‘orzeczenie’ — wyjaśnia zapis § 3. ust. 4. cytowanego wcześniej rozporządzenia wykonawczego do kodeksu pracy, który stanowi, że orzeczenia

lekarskie są wydawane w formie zaświadczeń, według wzorów stanowiących załączniki do rozporządzenia (2).

II. Badania profilaktyczne kierowców niepodlegających przepisom ustawy o transporcie drogowym

Wobec osób zatrudnionych na stanowisku kierowcy, niepodlegających ustawie o transporcie drogowym (np. kierowcy ciągnika, kierowcy przewożący osoby (do 9 osób i tylko niezarobkowo) lub towary pojazdem o masie do 3,5 t), a także pracowników zatrudnionych na innych stanowiskach, ale kierujących w ramach obowiązków zawodowych pojazdami służbowymi (o masie do 3,5 t — np. przedstawiciele handlowi) do badań profilaktycznych stosuje się przepisy ustawy Kodeks pracy i Prawo o ruchu drogowym. (1,3)

Zakres badań profilaktycznych określają przepisy wykonawcze do ww. ustaw, tj. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzenia badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w kodeksie pracy i Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawie badań lekarskich kierowców i osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami (2,6)

Zakres i częstotliwość badania profilaktycznego ustala lekarz sprawujący profilaktyczną opiekę zdrowotną w oparciu o „Wskazówki metodyczne w sprawie przeprowadzania badań profilaktycznych pracowników”, stanowiące załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzenia badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w kodeksie pracy.

Lekarz orzeka na podstawie wyników przeprowadzonego badania lekarskiego oraz oceny zagrożeń dla zdrowia i życia pracownika, występujących na stanowisku pracy. Oceny zagrożeń lekarz dokonuje na podstawie informacji o występowaniu na stanowisku pracy czynników szkodliwych dla zdrowia lub warunków uciążliwych, przekazywanej przez pracodawcę w skierowaniu na badanie.

Zakwalifikowanie konkretnego rodzaju czynności czy pracy wykonywanej na określonym stanowisku do pracy wymagającej pełnej sprawności psychoruchowej należy do kompetencji lekarza sprawującego profilaktyczną opiekę zdrowotną i ustalone jest w oparciu

o wiedzę medyczną, informacje podane przez pracodawcę w skierowaniu na badanie profilaktyczne oraz (w razie wątpliwości) uzupełnione wizytacją stanowiska pracy (2).

Należy podkreślić, że zawarte we „Wskazówkach...” wytyczne odnośnie do zakresu badań lekarskich i pomocniczych nie są ułożone według zawodów czy stanowisk pracy, a według rodzajów narażenia. Lekarz, ustalając niezbędny zakres badania, wykorzystuje odpowiednie zalecenia dla poszczególnych rodzajów narażenia, łącząc je w jeden profil badania, odpowiedni do kompleksowej oceny wpływu różnych czynników narażenia na zdrowie pracownika, a także mając na uwadze wykluczenie istnienia choroby, która mogłaby stanowić zagrożenie dla innych osób (w przypadku kierowania pojazdem — dla innych uczestników ruchu drogowego).

Zdolność do wzięcia udziału w ruchu drogowym u kierowcy określa się jako tzw. gotowość do prowadzenia pojazdu. Składają się na nią: zdolność prawidłowego, logicznego myślenia, pamięć, krytycyzm, odpowiednia przerzutowość i pojemność uwagi, wyobraźnia, zdolność do podejmowania decyzji, a przede wszystkim także ogólna dobra kondycja i prawidłowy stan zdrowia. Pewną rolę odgrywają także naturalne skłonności charakterologiczne, jak ustepliwość i opanowanie emocjonalne. Wszystkie te cechy powinny występować w nadmiarze, tak aby mogły stanowić pewną rezerwę w razie konieczności podejmowania kolejnych i szybkich decyzji podczas prowadzenia pojazdów.

W tej sytuacji należy uznać, że kierowanie pojazdem jest czynnością wymagającą od wykonującej ją osoby pełnej sprawności psychoruchowej, zatem zakres badania powinien być zgodny z wytycznymi określonymi w części 5. pkt 2. (inne — prace wymagające pełnej sprawności psychoruchowej) „Wskazówek...”. Zgodnie z powyższym obowiązkowe jest wykonanie testów sprawności psychoruchowej w badaniu wstępnym, a w badaniach okresowych badanie to powinno być przeprowadzane w zależności od wskazań lekarza przeprowadzającego badanie.

Biorąc pod uwagę powyższe, wobec osób zatrudnionych na stanowisku kierowcy, niepodlegających ustawie o transporcie drogowym, oraz osób, które nie są zatrudnione na stanowisku kierowcy, a w ramach obowiązków zawodowych kierują pojazdami służbowymi należy stosować również zakres badań zgodny z wytycznymi określonymi w części 5. pkt. 2. „Wskazówek...”, obejmujący:

1. Badanie wstępne:

- badania lekarskie — ogólnolekarskie, okulistyczne, neurologiczne, w zależności od wskazań badanie laryngologiczne;
- badania pomocnicze — testy sprawności psychoruchowej (w tym badanie oceniające widzenie obuoczne, zmierzchowe i zjawisko olśnienia); w zależności od wskazań: EKG, poziom glukozy, inne badania laboratoryjne.

2. Badanie okresowe:

- badania lekarskie — ogólnolekarskie, w zależności od wskazań: neurologiczne, okulistyczne, laryngologiczne;
- badania pomocnicze — w zależności od wskazań: testy sprawności psychoruchowej, EKG, poziom glukozy, inne badania laboratoryjne.

Należy podkreślić, że skierowanie do pracowni psychologicznej na badanie sprawdzające sprawność psychoruchową wydaje, podobnie jak na inne badania, lekarz wykonujący badanie profilaktyczne. Wynik badania nie powinien być przekazywany przez psychologa na formularzu stanowiącym załącznik nr 12 lub nr 13 do Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 1 kwietnia 2005 r. w sprawie badań psychologicznych kierowców i osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami oraz wykonujących pracę na stanowisku kierowcy (8).

Psycholog nie powinien również, poza przypadkami wynikającymi ze wskazań psychologicznych, określać terminu następnego badania.

W załączniku nr 1 do niniejszej publikacji podano propozycję wzoru skierowania do psychologa i wyniku konsultacji.

Osoby takie muszą spełniać minimalne kryteria zdrowotne (oprócz innych wynikających z charakteru pracy), określone w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawie badań lekarskich kierowców i osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami, dla danej kategorii prawa jazdy. Dodatkowo w każdym przypadku konieczny jest prawidłowy wynik badania oceniającego widzenie obuoczne, zmierzchowe i zjawisko olśnienia, które to elementy wchodzi w zakres testu sprawności psychoruchowej. W tym miejscu należy również zaznaczyć, że operatorzy wózków widłowych, do kierowania którymi oczywiście prawo jazdy nie jest potrzebne, muszą spełniać podobne jak wyżej wymienione kryteria zdrowotne, a więc m.in. muszą mieć zachowane widzenie stereoskopowe.

Badania profilaktyczne ww. grup osób wykonują lekarze uprawnieni do wykonywania badań

profilaktycznych (z wyłączeniem lekarzy mających specjalizację z medycyny rodzinnej lub ogólnej), natomiast nie są wymagane uprawnienia do przeprowadzania badań lekarskich kandydatów na kierowców i kierowców, określone w odrębnych przepisach (2,6).

Należy również podkreślić, że w trakcie badań profilaktycznych lekarz może w uzasadnionych przypadkach poszerzyć zakres badań. Jest to zgodne z obowiązującymi przepisami prawa, a w szczególności wynika z zapisu § 2.2. cytowanego wcześniej Rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzenia badań lekarskich pracowników, który stanowi, że „Lekarz przeprowadzający badania profilaktyczne może poszerzyć jego zakres o dodatkowe specjalistyczne badania konsultacyjne oraz badania dodatkowe, a także wyznaczyć krótszy termin następnego badania, niż to określono we wskazówkach metodycznych, jeżeli stwierdzi, że jest to niezbędne dla prawidłowej oceny stanu zdrowia osoby przyjmowanej do pracy lub pracownika”.

III. Sytuacje szczególne

Kierowca pojazdu uprzywilejowanego, instruktor, egzaminator oraz kierujący tramwajem podlegają, zgodnie z artykułem 122. ust. 2. Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym, kontrolnym badaniom lekarskim:

- w wieku do 55 lat — co 5 lat,
- w wieku od 55 lat do 65 — co 2 lata,
- powyżej 65. roku życia — corocznie.

Zakres badań ww. grupy osób i wymagane standardy zdrowotne określa Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawie badań lekarskich kierowców i osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami. Każdorazowo wykonywane jest zatem badanie okulistyczne oraz badanie oceniające widzenie zmierzchowe i zjawisko olśnienia (6).

Kryteria okulistyczne dla osób kierujących pojazdami, w stosunku do których wymagane jest prawo jazdy kategorii C, C1, D, D1, C+E, C1+E, D+E, D1+E lub pozwolenie do kierowania tramwajem, dla kandydatów na instruktora lub egzaminatora, kierowców pojazdów uprzywilejowanych (niezależnie od wymaganej kategorii prawa jazdy) oraz dla osób podlegających Ustawie o transporcie drogowym (niezależnie od wymaganej kategorii), przedstawia tabela 1.

Z kolei określenie minimalnych kryteriów laryngologicznych nie jest niestety proste i jednoznaczne. Wynika to z nieobowiązującego już pojęcia ‘świadectwa kwalifikacji’, użytego w załączniku 4. omawianego

Tabela 1. Sposób oceny stanu narządu wzroku w celu stwierdzenia istnienia lub braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdami**Table 1.** Evaluation of the sight organ to diagnose the presence or absence of health contraindications against driving

Ostrość wzroku	Korekcja	Rozpoznawanie barw	Pole widzenia	Widzenie obuocznne	Widzenie zmierzchowe i wrażliwość na oślnienie
Oko lepiej widzące: nie mniej niż 0,8	— przy ostrości wzroku każdego oka co najmniej 0,5	prawidłowe	prawidłowe	prawidłowe	prawidłowe
Oko gorzej widzące: nie mniej niż 0,5	— korekcja okularowa lub soczewkami kontaktowymi pod warunkiem dobrej tolerancji i adaptacji do korekcji — przy ostrości wzroku każdego oka poniżej 0,5 — dopuszczalna korekcja w granicach: $\pm 4,0$ Dsph $\pm 2,0$ Dcyl — dopuszczalna anizometropia $\pm 3,0$ D	rozpoznawanie barwy: czerwonej, zielonej, żółtej			

rozporządzenia, który zawiera informacje dotyczące minimalnych standardów ze strony narządu słuchu. Należy zaznaczyć, że owo 'świadectwo kwalifikacji' nie jest tożsame z pojęciem 'świadectwa kwalifikacji zawodowych', o którym mowa w Ustawie o transporcie drogowym.

Na pewno w stosunku do kandydatów na instruktorów lub egzaminatorów i instruktorów lub egzaminatorów wymagana jest słyszalność szeptu każdym uchem oddzielnie przynajmniej z odległości 3 m i nie jest dopuszczalna korekta słuchu aparatem słuchowym. W stosunku do innych osób kierujących w ramach wykonywanych obowiązków pracowniczych pojazdem, w stosunku do którego wymagane jest prawo jazdy kategorii A, A1, B, B1, B+E, T, również wymagana jest słyszalność szeptu każdym uchem oddzielnie przynajmniej z odległości 3 m. Z powodu jednak wspomnianego już nieobowiązującego pojęcia 'świadectwa kwalifikacji' nie ma regulacji na okoliczność, czy osoby te mogą być dopuszczone do pracy z wykorzystaniem aparatu słuchowego. Naszym zdaniem korekta słuchu powinna być dopuszczalna w stosunku do np. kierowców, którzy ubiegają się o licencję na prowadzenie taksówki osobowej bądź bagażowej, przedstawicieli handlowych czy kierowców ciągnika. W przypadku zaś kierowców pojazdów uprzywilejowanych uważamy, że korekta słuchu jest niedopuszczalna.

Osoby ubiegające się o pozwolenie do kierowania tramwajem oraz osoby kierujące pojazdem, w stosunku do którego wymagane jest prawo jazdy kategorii C, C1, D, D1, C+E, C1+E, D+E, D1+E, muszą spełniać kryterium słyszalności szeptu każdym uchem oddziel-

nie przynajmniej z odległości 6 m. W tym przypadku korekta słuchu jest także niedopuszczalna.

Należy również podkreślić, że kierowca pojazdu uprzywilejowanego, instruktor, egzaminator oraz kierujący tramwajem podlegają również badaniom profilaktycznym pracowników na podstawie ustawy Kodeks pracy, jeśli spełniają warunki określone artykułem 2. tej ustawy, tzn. są zatrudnieni na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę. Dotyczy to również samozatrudnienia oraz osób pracujących na podstawie umów cywilnoprawnych w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę. Na podstawie artykułu 304.¹ ustawy Kodeks pracy na ww. osobach ciążyą wszystkie obowiązki, o których mowa w artykule 211. Kodeksu pracy. Należą do nich np. znajomość przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, branie udziału w szkoleniu i instruktazhu z tego zakresu, wykonywanie pracy w sposób zgodny z przepisami i zasadami bhp oraz wstępne, okresowe i kontrolne badania lekarskie. Zmodyfikowane przepisy dotyczące tych kwestii obowiązują od 1 lipca 2007 r. i zostały wprowadzone przy okazji kompleksowej regulacji kompetencji i kształtu Państwowej Inspekcji Pracy.

Do badań profilaktycznych tej grupy stosuje się zasady określone w pkt 2., z wyjątkiem częstotliwości przeprowadzania tych badań, które określa ustawa Prawo o ruchu drogowym (1,3,10).

Należy także dodać, że prace wymagające pełnej sprawności psychoruchowej nie zawsze są tożsame z pracami określonymi w „Wykazie rodzajów prac wymagających szczególnej sprawności psychofizycznej”, zamieszczonym w załączniku do Rozporządzenia

Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie rodzajów prac wymagających szczególnej sprawności psychofizycznej. Wykaz ten określa rodzaje prac, które uprawniają pracownika do powstrzymania się od wykonywania pracy, jeżeli uzna, że jego kondycja nie zapewnia bezpiecznego wykonywania pracy i może stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa lub zdrowia innych osób. W wykazie uwzględniono niektóre stanowiska pracy kierowców — są to kierowcy autobusów, pojazdów przewożących materiały niebezpieczne oraz pojazdów o dopuszczalnej masie całkowitej powyżej 16 t i długości powyżej 12 m, trolejbusów i motorniczych tramwajów (9).

PIŚMIENNICTWO

1. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. — Kodeks pracy. Tekst jednolity DzU z 1998 r. nr 21, poz. 94 (z późn. zm.)
2. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzenia badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w kodeksie pracy. DzU z 1996 r. nr 69, poz. 332 (z późn. zm.)
3. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. — Prawo o ruchu drogowym. Tekst jednolity DzU z 2005 r. nr 108, poz. 908 (z późn. zm.)
4. Wągrowska-Koski E. [red.]: Orzecznictwo lekarskie o predyspozycjach zdrowotnych do kierowania pojazdami silnikowymi i pracy na stanowisku kierowcy. Oficyna Wydawnicza Instytutu Medycyny Pracy, Łódź 2005
5. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym. Tekst jednolity DzU z 2007 r. nr 125, poz. 874 (z późn. zm.)
6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawie badań lekarskich kierowców i osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami. DzU z 2004 r. nr 2, poz. 15
7. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 22 grudnia 2003 r w sprawie postępowania z dokumentacją związaną z pracą kierowcy. DzU z 2003 r. nr 230, poz. 2303
8. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 1 kwietnia 2005 r. w sprawie badań psychologicznych kierowców i osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami oraz wykonujących pracę na stanowisku kierowcy. DzU z 2005 r. nr 69, poz. 622
9. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie rodzajów prac wymagających szczególnej sprawności psychofizycznej. DzU nr 62, poz. 287
10. Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy. DzU z 2007 r. nr 89, poz. 589

Załącznik 1. Wzór skierowania lekarskiego na badanie psychologiczne

Część A (wypełnia lekarz)

.....
(pieczęć podmiotu kierującego)

.....
(data)

Skierowanie na konsultację psychologiczną

Na podstawie Rozporządzenia MZiOS z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy (DzU z 1996 r. nr 69, poz. 332 z późn. zm.)

kieruję:

Pana/Panią
(imię, nazwisko)

ur. PESEL
(miejsce i data urodzenia)

zam.
(miejscowość, ulica, nr domu i nr mieszkania)

na badanie w celu:*

- oceny sprawności psychoruchowej,
- oceny widzenia zmierniczowego i wrażliwości na oślnienie, widzenia stereoskopowego.

Ww. jest zatrudniony(a) na stanowisku,
wymagającym pełnej sprawności psychoruchowej*

W ramach obowiązków zawodowych kieruje pojazdem silnikowym, do którego wymagane jest prawo jazdy kat.*

.....
(podpis i pieczęć imienna
uprawnionego lekarza)

* Niepotrzebne skreślić.

Część B (wypełnia psycholog)

.....
(pieczęć podłużna jednostki
przeprowadzającej badanie
psychologiczne)

.....
(data)

W wyniku przeprowadzonego badania psychologicznego stwierdzono:

- brak/istnienie zaburzeń sprawności psychoruchowej,*
- brak/istnienie zaburzeń widzenia zmierniczowego i wrażliwości na oślnienie, widzenia stereoskopowego.*

Proponowany termin badania kontrolnego wraz z uzasadnieniem:

.....
.....

.....
(podpis i pieczęć imienna
uprawnionego psychologa)

* Niepotrzebne skreślić.